

територія також постраждала від російського екоциду на Каховській ГЕС, місцева флора та фауна переживає біологічну катастрофу.

Література

1. Історія міст і сіл української РСР [Запорізька область]: веб-сайт. URL: <http://ukrssr.com.ua/zapor/vilnyanskiy/vasilivka-vasilivskiy-rayon-zaporizka-oblast> (дата звернення 01.10.2023).
2. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека : веб-сайт. URL: <https://zounb.zp.ua/resourse/zaporizkyu-kray/mista-i-sela/vasilivka> (дата звернення 01.10.2023).

ЄВРЕЙСТВО В УКРАЇНСЬКІЙ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 – 1921 рр.

Єлизавета Лапчик

Українська революція 1917-1921 років висунула на передній план демократичне розв'язання національного питання та вироблення моделі захисту національних меншин. Російська влада протягом багатьох років намагалася впливати на взаємини українців із євреями в імперії Романових, оскільки порозуміння цих двох народів створювало багато проблем для Петербурга. Але, незважаючи на такі несприятливі умови, Центральна Рада здійснила реальну спробу забезпечити права іноетнічного населення, заклавши таким чином правові основи демократичної етнополітики.

Тому актуальним у контексті цієї теми є вивчення проблеми взаємин влади з національними меншинами, зокрема з єврейською та її ролі в Українській революції.

На початку ХХ століття в Україні мешкало майже 2/3 всього єврейського населення Російської імперії, в той час як у самій Росії – 1/5, а у Білорусії – 1/7 їх частина [2, с. 116]. Євреї становили більшість у таких містах, як Житомир, Вінниця, Умань, Проскурів, Новоград-Волинський, Коростень, Овруч, Бердичів та інших [6, с. 148].

Аналіз етнічного складу Центральної Ради дає такі результати: 75% її членів репрезентували українські організації, 14% - російські, 6% - єврейські, 2,5% - польські. Єврейські партії отримали 50 місць (з 822) в Центральній Раді і п'ять місць (з 55) в її виконавчому органі – Малій Раді (їх зайняли представники Бунду, ПоалейЦіон, Об'єднаної єврейської соціалістичної робітничої партії (Фарейнікте), Фолкспартейта сіоністів) [3, с. 4].

У квітні 1917 р. відбувся Всеукраїнський національний конгрес, в якому взяли участь і представники єврейських організацій. Майже тисяча його делегатів, які представляли регіони України, одноголосно схвалили основи політики Центральної Ради. Голова Ради об'єднаних єврейських організацій Києва Г. Биховський свій вітальний виступ завершив словами захоплення і подяки лідеру українського руху М. Грушевському та всьому українському народу.

Спектр питань, якими переймалися представники єврейських партій і організацій включав як загальнодержавні питання (політичні, економічні, військові), так і суто єврейські національні проблеми – законодавче вирішення питань єврейської громади, статусу єврейської мови, освіти, проблеми створення окремих єврейських частин і болуче питання єврейських погромів. Єврейські організації Києва, Одеси, Катеринослава, Харкова та інших міст визнали Центральну Раду єдиною законною владою. Євреї не лише надавали кошти для сприяння діяльності УНР, а й пропонували свою військову допомогу [2, с. 116].

Володимир Винниченко, згадуючи перше засідання Малої Ради з представниками національних меншин, писав, що єврейські партії «прийняли у свою свідомість Центральну Раду як свій орган і виступили в ньому, як рівні його члени, з рівними правами, політичними і національними» [3]. Всеукраїнський з'їзд рабинів, що відбувся в Одесі в травні 1918 р., навіть ухвалив рішення про накладання «херему» (прокляття) на радянську республіку [7, с. 34].

Бунд та інші єврейські соціалісти виявили значну зацікавленість при обговоренні Закону про національно-персональну автономію, який був прийнятий 9 (22) січня 1918 року. Згідно цього закону, кожна з національностей, що населяла Україну, отримувала право на «національно-персональну автономію, тобто право на самостійну організацію свого національного життя, що здійснювалося через органи Національного Союзу, влада якого поширюється на всіх його членів, незалежно від місця поселення в УНР». Цей закон давав можливість кожному громадянину УНР, керуючись національною самосвідомістю, обирати, яку роль в його житті повинна відігравати та чи інша національна культура. Кожна національна община мала право на підтримку з боку держави [3, с. 4].

Українські політичні діячі, які боролися за національне, культурне та державне відродження власного народу, позитивно ставилися до аналогічних прагнень євреїв. Оскільки згода між українцями й євреями значно посилювала позиції українських самостійників, то закономірно, що російська влада була зацікавлена в тому, аби перетягнути євреїв на свій бік у війні проти українців. Для реалізації свого задуму, росіяни проводили пропаганду, яка працювала над конструюванням образу «хохла-погромника». Боротьба українців за власну державність змальовувалася як «суцільний погром», «бешкет» та «пекло анархії». Образ армії УНР подавався як згряя антисемітів-погромників, що підносило російську окупацію у ранг «порятунку людства» від «бандитів-українців» [3, с. 5]. Слід визнати, що до єврейських погромів долучилися усі ворогуючі сторони. Але, незважаючи на те, що підрозділи російських Червоної та Добровольчої армії брали безпосередню участь у погромах на території України, російські пропаганді надзвичайно ефективно вдалося перекласти тягар вини й відповідальності на українців. Між тим, якраз тільки українська влада – уряд Української Народної Республіки та петлюрівська Директорія, – на офіційному рівні намагалися протидіяти погромам.

По-перше зауважимо, що у складі українських урядів завжди існував орган у єврейських вправах – зокрема, так зване Міністерство єврейських справ. По-друге, євреї як громадяни України дістали такі самі права, як і представники інших націй. По-третє, український уряд був готовий фінансувати різноманітні єврейські національні проекти (зокрема, у військовій галузі – створення

єврейських частин). По-четверте, він був єдиним, хто виплачував великі компенсації постраждалим від погромів єврейським родинам. Зрештою, уряд УНР займався розслідуванням погромних ексцесів, а також пошуком і покаранням винних у них [5].

Глобальна небезпека погромів полягала в тому, що вони були спрямовані не лише на пограбування майна євреїв, а й на знищення самої єврейської громади на території України. На жаль, до погромів долучилися також і українські селяни, які розглядали єврея одним із винуватців політики військового комунізму, покладаючи на євреїв провину у соціальних негараздах, наприклад, у відсутності в селі міських товарів: сірників, мила, керосину, цвяхів тощо. Адже саме ці товари склали торговельно-асортиментну основу єврейських крамниць у містечках Правобережної України. Товарний дефіцит призводив до широкого розвитку чорного ринку з його фантастичними цінами, а це мало наслідком прагнення звести рахунки з «незалежними» євреями. Крім того на погромні настрої впливали і руйнування традиційного довоєнного сільського укладу, в якому євреї займали роль дрібних кустарів: столярів, шорників, шевців та ін. Унаслідок бойових дій, традиційні форми господарської діяльності євреїв були зруйновані, значна частина євреїв вимушена була займатися посередницькою торгівлею, що також не сприяло міжетнічному порозумінню [1, с. 101].

За час з 1917 по 1921 роки відбулося 1520 погромів, що мали місце в 911 населених пунктах колишньої смуги осілості. Погроми коштували єврейському народу 200 тис. вбитих і близько 700 тис. поранених, залишивши сиротами і інвалідами 300 тис. дітей. За підрахунками ж єврейського історика Шимона Дубнова, в Україні в той період було вчинено 887 великих і 349 менших за розмірами погромів [4, с. 150].

Незважаючи на такий перебіг подій, євреї все-таки не залишались осторонь української визвольної боротьби і були залучені до лав Армії УНР. У реєстрах УНР та в часописах періоду українсько-більшовицької війни містяться списки мобілізованих або загиблих бійців, серед яких нерідко зустрічаються єврейські прізвища і це не було якимось винятковим явищем в українському війську. Однак їхні імена спеціально не афішували і не піднімали на щит, як елемент політичної боротьби. Цьому є просте пояснення. Буремний 1917 рік хоча і приніс в Україну подвійну революцію: національну та соціальну, проте саме цього року народилось політичне українство. На позначення зросійщених українців і представників інших національностей, які стали на службу новій державі у березні 1917 року, виник спеціальний термін – «мартовські українці». Поряд з цим в історії української визвольної боротьби 1917-1921 років є чимало прикладів, коли євреї підтримували молоду українську армію фінансово.

За умовами Брестського миру, укладеного між Німеччиною, Туреччиною, Австро-Угорщиною та Болгарією з одного боку і УНР – з іншого, на початку березня 1918 року до Києва ввійшла німецька армія разом із українським військом. Свою вірність політиці Центральної Ради єврейські депутати продемонстрували 20 березня, коли вищий законодавчий орган України святкував першу річницю своєї діяльності. Лідер сіоністів Ногум Сиркін, виступаючи на святковому засіданні, зазначив, що Київ стане зразком міжнаціональних відносин, і висловився проти тих, хто заважає діяльності Центральної Ради. Бундовець Рафес – до речі, потім активний більшовик, у своєму виступі відмітив,

що пишається участю його партії у діяльності Центральної Ради. З іншого боку, переворот гетьмана П. Скоропадського викликав негативну реакцію не лише з боку українських сил, а й з боку єврейських партій [3, с. 4].

Отже, Українська революція не була справою лише українців. Звичайно, євреї були серед різних політичних таборів. Однак у період, коли світові єврейські провідні кола шукали шляхів для реалізації ідеї створення власної єврейської держави, українцям на коротку мить вдалося створити таку державу і вибороти свою незалежність. І кожен раз, коли вестимо мову про державотворчість, не слід забувати, що творцями української незалежності, окрім українців та інших етносів, були й представники інших національностей, зокрема й єврейської.

Література

1. Доценко В. О. Єврейський погромний рух в Україні в 1917 – 1918 рр. *Наукові праці історичного факультету ЗНУ*. 2014. Вип. 38. С. 100 – 103.

2. Макаренко Т. П. Єврейські погроми в добу Української революції. *Наукові праці історичного факультету ЗНУ*. 2013. Вип. 35. С. 116 – 119.

3. Найман А. Евреи и УНР. *Еврейский обозреватель*. 2017. №4/292. С. 4 –5.

4. Орлянський В. С. Євреї України в 20-30-ті роки ХХ сторіччя: соціально-політичний аспект. Запоріжжя, 2000. 240с.

5. Тинченко Я. Союз тризуба та зірки Давида. Український тиждень. 2013. № 49 (317). URL: <https://tyzhden.ua/soiuz-tryzuba-ta-zirky-davyda/> (дата звернення: 05.11.2023).

6. Устименко В. М. Єврейські організації і партії в суспільно-політичному житті України за доби Центральної Ради. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 рр.* Київ, 2009. Вип. 4. С. 147 - 182.

7. Шпак Д. О. Витоки опозиційного руху етнічних меншин на Півдні Української РСР. *Молодий вчений*. 2015. № 4 (19). С. 34 – 37.

ПОДВИГ ЛЕГЕНДАРНОГО ВОЇНА

Микола Гурець

На Вознесенському цвинтарі міста Глухова, біля Вознесенської церкви, похований легендарний воїн – Микола Іванович Жужома (1922-1981 рр.) Герой Радянського Союзу, кавалер найпочеснішої нагороди у Сполучених Штатах Америки – ордену Срібної Зірки, Народний Герой Югославії, крім цього, володар ще семи орденів і шістнадцяти медалей... У вересні минуло 40 років як він пішов із життя... [2, с. 2].

Якщо підняти архіви країн антигітлерівської коаліції, дуже мало знайдеться воїнів, яких можна поставити поряд.